

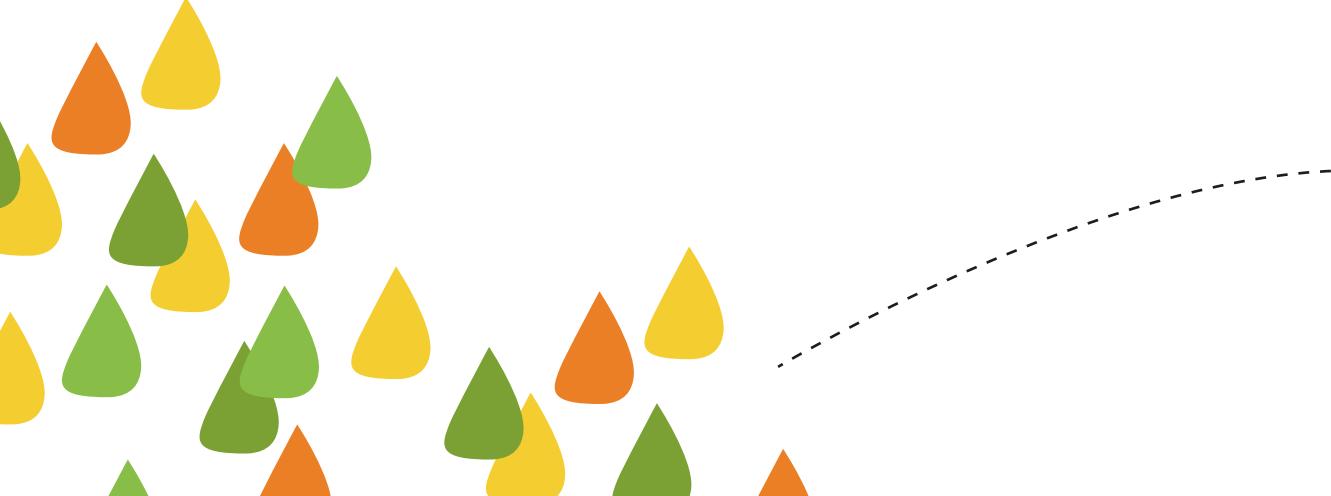
Katja Norvapalo & Kaisa Thessler (doaim.)

Servvolašdoaibma skuvllas

SEARVVUŠLAŠ BURESBIRGEJUPMI JA
SIRDAŠUVVANMUTTUID DOARJUN

Lappi universitehta
Roavvenjárga 2017

Doadjin: Heidi Pöysä
Davvisámegielat jorgalus: Arla Magga

Láidehus

LOHKU 1:

Searvvušlaš skuvlaburesbirgejupmebaru

- 08 Servvolašdoaibma doarju nuoraid sirdašuvvanmuttuid
- 10 Mánjggaámmátlas ovttasbargu: Okto birgema kultuvrras doaibmi ovttasbargui
- 12 Buresbirgejupmejoavkku doaibma skuvllas
- 14 Ohppiidfuolahusbargiid veardásášrávven
- 16 Bargojoavkku hárjeheapmi duddjo oktilaš doaibmankultuvrra

LOHKU 2:

Bargovuogit árra váikkuheapmái

- 20 Searvvušlaš ohppiidfuolahus luohkás – skuvlakuráhtora oaidnu
- 22 Searvádeami ja bargoráfi doarjun luohkás
- 24 Skihpárdáidduid hárjehallan joavkkus
- 26 Sosiála dáidduid ja vuorrováikkuhusdáidduid hárjehallan vuolledásis

LOHKU 3:

Buorit geavadagat sirdašuvvanmuttuid njuovžilis lágideapmái ja doarjumii

- 30 Álggaheatnot čihčet luohká –doaibma
- 37 Dáiddut 9.-luohkálaččaide, mat dorjot sin sirdašuvvama
- 39 AMIS9–doaibma ja sáhtašeapmi nuppi ceahkkái sirdašuvvamis
- 41 Gilbbesjávrri skuvlla ÁmmátBEO

Láidehus

Dát publikašuvdna čohkke Ovddalgihtii eastadeaddji servvolašdoaibma: oasálašvuhta ja eretdudáseami eastadeapmi ovddalgihtii skuvllaaid doaibmankultuvrras (OSOS) –prošeavtta áigge ollašuhton doaimmaid. Prošeavtta ruhtadit Eurohpá sosiálafoanda (ESF) ja Davvi-Pohjanmaa EJB-guovd-dáš. Prošeavtta duogážis lea oahppi- ja ohppiidfuolahusága (1287/2013) nuppástus, man mielde ohppiidfuolahusa deaddu sirdašuvai ovttaskas olbmo dikšumis ovddalgihtii eastadeaddji ja searvušlaš ohppiidfuolahussii. Ođđa láhka deattuha doaibmanmálliid mat lasihit searvvušlašvuoda, oasálašvuoda ja ovttasbarggu, skuvlaburesbirgejumi doarjuma dáfus. Prošeavtta vuolggasadjin lea ovddidit servvolašdoaibmakultuvrra skuvllaaid árggas, nu ahte dán kultuvrras deattuhuvvo mánáid, nuoraid ja bearrašiid oasálašvuoda nannen. Prošeavtta vuolggasadjin lea maid doarjut searvvušlaš skuvlaburesbirgejumi iešguđegeládj. Servvolašdoaimmas guovddáš jurdda lea dat ahte buohkaid oassebeliid diehtu ja oasálašvuhta leat dehálačcat, vai skuvlaburesbirgejupmi ovdána. Mánáid ja vánhemiiid vásáhusa bokte čoggon ášshedovdamuš loktejuvvo seamma dehálažan go ámmátolbmuid diehtu. Vaikko ođđa láhka almmatge deattuha veahkkálas ja ovddalgihtii eastadeaddji skuvlaburesbirgejupmebarggu, de skuvlamáilmmis servvolaš ovttasbarggu prinsihpat ja geavadagat leat liikká ain oalle apmasat. Danin dárbbašuvvojtit konkrehta mállet dasa, mo ovttasbargu lágiduvvo veahkkálagaid. Prošeaktadoaimmaiguin lea vejolaš juohkit ja buvttadit buriid bargovugiid ja seamás juohkit ođđa, dutkamuššii vuodđuduuvvi diedu maiddái skuvlamáilbmái.

Prošeavttas nannejuvvui erenomážit iešguđet skuvlla bargiid máhttua, ja dasa lassin das heivehuvvojedje ja ovddiduvvojedje árramuttu váikkuhanvuogit, vai ereduvdáseapmi eastaduvvo. Dán lassin prošeavttas ovddiduvvui searvvušlaš ohppiidfuolahus ja skuvlaburesbirgejupmi. Prošeavtta áigge oahpahusdoaimma bargiide fállojuvvojedje sihke doaibmanmállit ja diehtu servvolašdoaimmas skuvlla buresbirgejupmebarggu. Sidjiide maid buktojuvvojedje ovdan servvolaš barggu eavttut ja vejolašvuodat. Dán ulbmilin lei sihke hámuhit iešguđet doaibmi rolla servvolaš barggus, oahppat

gulahallama ja vuorrováikkuhusa mearkkašumi mánggaámmátlaš čuołmmaidčoavdinproseassas ja dasa lassin ipmirdit daid olbmuid rolla ja mearkkašumi, geain lea vásáhusaid bokte čoggon áššedovdamuš. Skuvllaaid ja dáid skuvllaaid oahpaheddjiid ja ohppiidfuolahušbargiid, geat oassálaste prošektii, mánggaámmátlaš ámmáidentitehta ovddideapmi ovddida maiddái skuvlaburesbirgejumi ovddalgihtii eastadeaddji lágje. Seammás dat ovddida skuvllaaid bargiid ipmárdusa das, man dehálaš servvolašdoaibma lea.

Prošeavttas giddejuvvui erenomáš fuomášupmi ohppiid sirdašuvvanmuttuid njuovžilis lágideapmái vuolleluohkáin bajit luohkáide ja maiddái vuodđoskuvllas nuppi ceahki skuvlejupmái. Ohppiid oasálašvuhta nannejuvvui sihke sirdásanmuttuin ja maid skuvlla árggas. Prošeavta dutkančuołmmaid ja prošeaktadoaimmaid bokte čoggojuvvui diehtu ja maid huksejuvvoyedje mállet njuovžilis sirdašuvvamii. Sirdašuvvamiin lea váldon vuhtii sihke searvvušlašvuða, servvolašdoaimma ja skuvlaburesbirgejumi mearkkašupmi ja lassin ohppiid iežaset beroštupmi. Prošeavta ulbmilin lei dat ahte mánáid ja nuoraid eretduvdáseapmi eastaduvvo juo vuodđodási áigge ja ahte nuoraid eallimis livččii nana doarjjafierpmádat juo dalle, go dii sirdašuvvet vuodđodásis nuppi ceahki skuvlejupmái. Árramuttu caggañvuogádaga huksen váikkuha nuoraid sirdašuvvamii positiivvalaččat, ja das leat maid guhkeságge váikkuhussat.

Prošeavta áigge ovddiduvvui ja čiekŋuduvvui maid bajásgeassindiehtagiid, erenomážit luohkáoahpaheaddji-skuvlejumi ja sosiálabarggu gaskasaš ovttasbargu, oahpahusa ja dutkamuša dáfus. Ovdamearkka dihte luohkáoahpaheaddji ja sosiálabarggu studeanttaide ráhkaduvvui oktasaš Servvolašdoaibma ja mánggaámmátvuhta –oahpahusperioda, mii lea dássážii lágiduvvon golbmii, álo čakčalohkanbajis. Skuvlejumi sisdoaluid oðasmahttín fállá studeanttaide válmmašvuodđaid mánggaámmátlaš bargovuohkái juo studerenáigge.

Prošeavta váldoollašuhttin doaimmai Lappi universitehta, mas ledje mielde sihke bajásgeassindi-ehtaiid ja servodatdiehtagiid dieðagottit. Roavvenjárgga gávpot lei prošeavttas mielde oasseollašuhttin njealji iešguðet skuvllas. Prošeaktaskuvllat ledje Ounasvaara vuodðoskuvla, Saari skuvla, Hirvaska skuvla ja Alakorkalo skuvla. Eanodaga gielda lei prošeavttas mielde nubbin oasseollašuhttin, ja mielde ledje Heahttá skuvla, Gilbbesjávrri skuvla, Gárasavvona skuvla ja prošeavta álggus vel Bealdovuomi skuvla.

Publikašuvdna ovdanbuktá iešguðegelágan bargovugiid, mat ovddidit searvvušlaš buresbirgejumi ja mat dorjot sirdašuvvanmuttuid prošeavta doaimmaid ja doaimmaid bokte čoggon vásáhusaid dáfus. Sisdoallu lea juhkkojuvvon golmma iešguðet temái. Searvvušlaš skuvlaburesbirgejupme bargu – oassi gieðahallá servvolašdoaimma ja mággaámmátlašvuoda buresbirgejupme barggu vuolggasadjin. Dat maid čájeha prošeavta áigge ollašuhton proseassaid bokte, mo ovttas bargoservošiin sahttá ovddidit searvvušlašvuoda ja ášsedovdiid máhtu. Bargovuogit árra váikkuheapmái fas fállá njealje iešguðet servvolaš bargovuogi ohppiiguin bargamii. Dán ovdamarkkain deattuhuvvojít searvvušlašvuoda lasiheaddji ja olles ohppiidjovkui váikkuheaddji bargovuogit. Buorit geavdagat njuovžilis sirdašuvvanmuttuid lágideapmái ja doarjumii –oassi govvida prošeavta áigge ráhkaduvvon ja lágiduvvon iešguðegelágan ohppiid dárbbuid ja dain vuolggahuvvon doaimmaid, mat dorjot sirdašuvvanmuttuid nu vuolledásis badjedássái go maiddái vuodðoskuvllas nuppi ceahki skuvlejupmái. Teavsttaid leat čállán prošeaktabargit ja iešguðet doibmii oassálastán skuvladoaibmit.

Ovddalgihtii eastadeaddji servvolašdoaibma -prošeaktabargit

Tuija Turunen

Merja Laitinen

Suvi Lakkala

Katja Norvapalo

Kaisa Thessler

Inka Alapuramen

Miia Välimaa

Sari Veikanmaa

LOHKU 1:

Searvvušlaš skuvlaburesbirge- jupmebargu

Servvolašdoaibma doarju nuoraid sirdašuvvanmuttuid

Manin servvolašdoaibma doarju nuoraid sirdašuvvama nuppi ceahki skuvlejupmái?

- ▶ Nuoraid ja bearrašiid vásáhusaid bokte čoggon diehtu lea dehálaš nahku
 - ▶ Ášsedovdiid diehtu ja vásáhusaid bokte čoggon diehtu ovttastuvvet
 - ▶ Sirdašuvvama sáhttá doarjut nuora ja su bearraša dárbbuid geahččan-guovllus
 - ▶ Nuoraid oasálašvuohta iežaset eallimii nanosmuvvá
 - ▶ Nuorat ohppet ahte sii bastet váik-kuhit iežaset eallimii
-

Badjedási álggaheapmi ja vuodđooahpahusa loahpaheapmi leat dehálaš sirdašuvvanmuttut nuoraid eallimis. Daidda laktásit sihke stuorra vuordámušat ja ođđa vejolašvuodat, muhto maiddái gelddolaš ja vejolaččat maid balddihahtti ášsit. Juohke nuorra ja sirdašuvvanvásáhus lea áidhalunddot. Go sirdašuvvanmuttut lihkostuvvet, dat dorjot nuora positiiva ipmárdusa sihke alddis ja su máhtus doaibmat ođđa dilálašvuodain. Eahpelihkostuvvan sirdašuvvanmuttut fas duddjojit nurrii negatiiva ipmárdusa.

Nuorain ja sin bearrašiin lea nana vásáhus iežaset eallimis. Vásáhusa bokte čoggon diehtu mearkkaša persovnnalaš eallimis ja dan iešguđet muttus bohciidan dieđu ja máhtu. Dat laktása iešguđe-gelágan gaskavuođaide, dilálašvuodaide ja dáhpáhusaide. Dat maid sáhttá leat iešguđet hámis, ovdamearkka dihte psykososiála, fysalaš, gorutlaš ja emotionála hámis. Vásáhusa bokte čoggon dieđu mearkkašumi ja mánggahámátvuođa sirdašuvvanmuttuin lea dehálaš ipmirdit. Dutkamušain lea čielgan ahte vásáhusa bokte čoggon diehtu lea dávjá eahpevirggálaš diehtu; dat čohkiida nuora ja su bearraša ja boarrásut oappáid ja vieljaid vásáhusain, vánhen guoktá iežaska sirdašuvvanmuttuin ja eará nuoraid ja bearrašiid vásáhusmuitalusain.

Skuvlla ja ohppiidfuolahusa bargiin lea ášsedovdidiehtu. Dat fas sisttisoallá dieđu ee. nuora bajásšaddamis ja čálgamis, bearrašiid ja mánáid servodatlaš dilis ja maiddái skuvla- ja ohppiidfuolahusvuo-gádagas. Dasa lassin ášsedovdiin lea praktihkalaš diehtu vuogálaš doaibmanmálliin ja sin bargun lea jámma guorahallat ja ovddidit sihke iežaset ja skuvlaservoša doaimma.

Servvolašdoaimmas dát dieđut ovttastuvvet. Nuoraid ja bearrašiid vásáhusa bokte čoggon dieđu lea dehálaš gudnejahttit ja maid

váldit sin mielde sirdašuvvanmuttuid plánemii ja ollašuhttimii di-evaslaš doaibmin. Dát nanne nuoraid oasálašvuoda sihke iežaset eallimii ja maid doarju eallima hálldašandáidduid ovdáneami. Servvolašdoaibma veahkeha áššedovdiid ipmirdit sirdašuvvanvásáhusaid nuoraid ja bearrašiid geahčanguovllus. Dat maid doarju vuogálačcat, rivttes áigge ja doarvái olu doarjaga oažzuma. Dalle sirdašuvvanproseassa sáhttá doarjut nuora ja bearraša dárbbuid geahčanguovllus.

Servvolašdoaibma vuhtto skuvlain dakkár dilálašvuodain, main nuoraide ja bearrašiidda addojuvvo áigi ja sadji oassálastit sirdašuvvama plánemii ja ollašuhttimii. Sirdašuvvama ollašuvvan eaktuda háló geahčadit ja ipmirdit sirdašuvvanmuttu iešguđet geahčanguovllus. Skuvlla ja ohppiidfuolahusa bargiin lea dehálaš rolla, daningo sin bargun lea duddjot luhtolaš vuoinjña, mas iešguđet dieđut adnojit seamma dehálažan. Dán bargovuogis gielas lea stuorra mearkkašupmi. Vai dialoga ollašuvvá, de galgá giddet fuomášumi dasa, makkár giela ámmátolbmot geavahit go gulahallet nuoraiquin ja sin bearrašiigui.

Servvolaš bargamis lea maiddái dehálaš muitit ahte nuorat sáhttet ása hit iežaset eallimii earálágan mihtomeriid oktasašgotti dahje skuvlavuogádaga sirdašuvvanvuordámušaid ektui. Mátki, man bokte nuorat gávdnet iežaset servodatlaš sajádagá skuvlejumis dahje barggus sáhttá leat mánggamohkkái ja hástaleaddji, ja danin nuorat sáhttet dárbbasít dasa erenomáš olu doarjaga.

” Nuoraid ja bearrašiid vásáhusaid bokte čoggon áššedovdamuša lea dehálaš gudne-jahttit.

Rávvagat servvolaš doaibmamii:

- ▶ Saji láhčin nuora dieđuide ja mihtomeriide
- ▶ Iešguđegelágan árvvuid fuomášepmi ja gudnejahttin
- ▶ Iežas máhtu rájálašvuoda fuomášepmi ja ámmátlaš verdde-voudaid huksen ovdagáttuid haga
- ▶ Roahkkatvuohta sieiva imaštalla-mii ja ovttas bargamii
- ▶ Iežas barggu ja suorggi fáktema sajis oktasaš bargobirrasa huksen

Máŋggaámmátlaš ovttasbargu: Okto birgema kultuvrra sajis doaibmi ovttasbargu

Doaibmi máŋggaámmátlaš ovttasbarggu guovddáš áššit:

- ▶ Ovttasbargoguoimmit dovdet guhtet guimmiideaset barggu, dan sisdoalu ja maid vuoduštusaid čovdosiid duogážis
 - ▶ Buorit vuorrováikkuhusdáiddut ja viggamuš oktasaš ipmárdussii
 - ▶ Resurssaid beaktilis čujuheapmi
-

Pro gradu -oahppočájánasas čielggaduvvojedje luohkáoahpaheddjiid jurdagat máŋggaámmátlaš ovttasbarggus. Dutkamuša bohtosiid mielde oahpaheaddjit doaladuvve máŋggaámmátlaš ovttasbargui positiivvalaččat, daningo ohppiide laktáseaddji fuola juogadeapmi earáiguin doarjui oahpaheddjiid veaju. Oahpaheaddjit ledje ožzon ovttasbarggus doarjaga ja sáhttán seammás ovdidit iežaset máhtu. Dát fas dagai oahppi beaktilis doarjuma vejolahžan. Ovttasbarggu ollašuhtima hástalussan badjánedje vátna resurssat, ain čavgadut diehtosuodji ja beaktilmeahttun ovttasbargu, masa leat viggan váikkuhit láhkanuppástusaiguin manjimuš jagiid.

Dutkamušaid čájehit ahte dárbu máŋggaámmátlaš ovttasbargui lea lassánan. Ohppiin leat leamašan ovdal oahpanváttisvuodat, muhto dálá áigge hástalussan leat sin láhttema ja dovdoeallima hehttehusat. Namalassii láhttemii ja dovdoeallimii laktáseaddji hástalusain oahpaheaddjit dovdet ahte sii dárbašit iežaset barggu doarjjan máŋggaámmátlaš máhtu. Máŋggaámmátlaš ovttasbargu lihkostuvvá go dat lea organiserejuvvon čielgasit, bargit dovdet guhtet guimmiideaset bargguid ja daid sisdoaluid, sii dovdet iešguđet oassebeali doaibmanvejolašvuoden ja sis lea maid oktasaš ipmárdus juoga áššis. Buot ávkkáleamos doaibmanvuogit leat iešguđegelágan konsultašuvnnat, čoahkkimat ja ámmátolb-muid skuvlagalledeamit. Doaibmi máŋggaámmátlaš ovttasbargu geatnegahttá buriid vuorrováikkuhusdáidduid, vai oassebeliid persovdna ii váikkut oktasaš ipmárdussii ja mihttomeriid juksamii.

Oahpaheaddjit, geat oassálaste dutkamušii oaivvildit ahte máŋggaámmátlaš barggu ollašuhttin gáibida erenomážit resurssaid, áiggi ja deaivvademiid njunnálagaid ja lassin oahppi čuovvuma

” Dutkamuššii oassálastán oahpaheddiid mielas máŋgasuorggat barggu ollašuhttin gáibida erenomážit resurssaid ja áiggi.

skuvllas su lunddolaš doaibmanbirrasis. Erenomáš mágssolažjan sii atnet dan ahte ámmátolbmot bohtet skuvllaide máná ja oahpaheaddji fysalaš doaibmanbirrasi. Oahpaheaddjít fuomášedje ohppiid illáveadjima ja veahki dárbbu johtilit. Árra fuomášeapmi ii goittotge dáhkit oahppi dili buorráneami earret eará byrokratiija, vátna resurssaid dahje beaktilemahttun ovttasbarggu dihte. Guovddáš hástalussan ovttasbarggu doaibmamis badjánedje menddo čavga diehtosuodjenjuolggadusat. Dat sáhttet hehttet dieđu johtima ja diekko bokte maid oahppi sajádagaa doarjjabálvalusain. Dialoga ja juhkkoruvvon sosiála kognišuvdna, maidda váikkuhit sihke vuorrováikkuhusdáiddut ja gearggusvuhta ámmátlaš ovttasbargui, báhce fas váilevažjan. Oahpaheddiid mielas dáid beliid galggaliiv ovddidit ovttasbargguin.

Bohtosiid vuodul orru leame nu ahte oahpaheaddji oktobirgema ja autonomiija kultuvra lea nuppástuvvagohtán. Oahpaheaddjít ohcet doarjaga iežaset bargui go sii dovdet ahte eai šat bastte veahkehit ja go sin iežaset veadju hedjona dahje go skuvllas máná doarjundoaimmat eai oro veahkeheame máná. Ságastallamat, fuolaid suokkardeapmi, eará geahččanguovlluid oahppan ja lasin konkrehta rávvagat ja neavvut adnojuvvojit dehálažjan ja dat maid dorjot oahpaheaddjibarggu. Rabas ságastallamiin, vuorrováikkuhusdáidduin, ámmátlašvuodain ja doaimma beavttál-mahttimiin sáhtta juksat oktasaš ipmárdusa máná dilis ja nuppe dáfus maid mihttomearis, masa ovttasbargoguoimmit vigget iežaset metodaiguin.

Kati Oikarinen, pro gradu –oahppočájánas 2016: "Kyllä mää sen arvon nään, mutta kyllä mää sen rajatki olen nähny" – Luokanopettajien käsi-tyksiä moniammatillisesta yhteistyöstä.

Maid sáhttá ovddidit:

- ▶ Mággaámmátlaš ovttasbargoguimmiid barggu sisdoalu ja proseassaid čuvgen
- ▶ Mággaámmátlaš bargovuogi ja vuorrováikkuhusdáidduid lasiheapmi sihke dievasmahttin- ja oahpaheaddjiskuvlejupmái
- ▶ Resurssaid lasiheapmi dárbbu mielde

Buresbirgejupmejoavkku doaibma skuvllas

Mas doaibmi buresbirgejupme- bargoavku čohkiida?

- ▶ Jeavddálašvuođas
 - ▶ Aktiivvalašvuođas
 - ▶ Iešguđegelágan geahččanguovl-
luin
 - ▶ Fuomášumiin
 - ▶ Ideain
 - ▶ Guldaleamis
 - ▶ Ságastallamis
 - ▶ Rabasvuođas
 - ▶ Kreatiivavuođas
-

Buresbirgejupmi ja dan ovddideapmi lea buohkaid oktasaš ášši skuvlaservošis. Mánná, nuorra dahje rávesolmmoš, juohkehaš sis, sáhttá hukset buresbirgejumi. Buresbirgejumi huksen sáhtálili leat ovdamerkka dihte bargobirrasa čorgatvuodas fuolaheapmi ja ustitlaš sánit skuvlaoabbái dahje -villjii dahje bargasikihpárii. Ipmárdus buresbirgejumis láhčá vuodú buresbirgejupmebargui ja buresbirgejupmebargoavkku bargui skuvllas. Go fuomášuvvo ahte oppalaš buresbirgejupmi lea oahppama ja bajásšaddama vuolggasadji, de dan maid sáhttá álkibut hukset ja nannet. Buresbirgejupmi ii leat miikkge diehttelas áššiid, muhto dan ovdiiferte baicce rahčat. Ovddalgihtii eastadeaddji buresbirgejupmebargu nanne dan buresbirgejumi mii olbmos juo lea ja seammás dat maid eastada illáveaju.

Skuvlla searvvušlaš buresbirgejupmebargu vuodđuduuvvá láhkii. Bargu plánejuvvo ja dat lea ovddalgihtii eastadeaddji doaibma. Dan várás guđege oahppolágádusas galgá leat ohppiidfuolahus-joavku, man Roavvenjárggas gohčodit buresbirgejupmejoavkun. Dábálaččat skuvlla rektor dahje hoavda bovde joavkku. Su lassin joavkkus leat mielde maid oahpahus- ja jođihanbargit, skuvla-dearvvašvuođa ja ohppiidfuolahusa ovddasteaddjit ja lassin eará ovttasbargoguoimmit, ovdamerkän nuoraidbargi. Oahppit ja fuolaheaddjit sáhttet leat joavkkus mielde aitosáš lahttun dahje sii sáhttet bovdejuvvot mielde unnimustá guktii lohkanjagis.

Roavvenjárgga gávpoga oahppaplána rávve čoahkkimastit unnimustá golbmii lohkanbajis, muhto dat ii vealttakeahttá leat doarvá alla dási buresbirgejupmejoavkobargui. Jeavddálaš ja doarvái mánjgii lágiduvvon čoahkkimat dahket vejolažžan aktiiva ságastallama, plánema ja árvvoštallama. Joavkku čoahkkananáiggiid gánnáha mearridit lohkanjagi álggus. Buresbirgejupmejovkui nammaduvvon olbmot galget čatnašuvvat bargui ja oassálastit dasa aktiivvalaččat.

Ságastallamiin ja sohppojuvvon áššiin čállojuvvo muittuhančála, ja dan čállimii sáhttet oassálastit buot joavkku lahtut vuoruid mielde. Muittuhančála ii leat čujuhuvvon dušše buresbirgejupmejovkui muhto baicce buohkaide skuvlaservoša lahtuide.

Doaibmi buresbirgejupmejoavkkus ságastallan lea aktiivvalaš, ja das buktojuvvoyit ovdan sihke fuomášumit, oaivilat ja ideat. Unna fuomášupmi skuvlla árggas sáhttá bohciidahttit ságastallama. Buoremus dilis vuorrováikkahuus riegádahttá idea dahje višuvnna, mii sáhttá plánema manjel ollašuhttojuvvot maid praktihkas. Iešguđet suorggi áššedovdit (fuom! oahppi ja fuolaheaddji leat maid áššedovdit) riggodahttet buresbirgejupmejoavkku ságastallama. Buresbirgejupmejoavku ii leat dušše ságastallama ja ideaid čoaggi-ma várás, muhto dasa gullet jahkásaččat maiddái vuođđobarggut, dego čállit guđege skuvlii ohppiidfuolahušplána.

Buresbirgejupmejoavku ja searvvušlaš buresbirgejupmebargu op-palohkái váikkuhit skuvlii ja dan doaibmankultuvrii. Skuvla hábme servoša, mii lea sihke siskkáldas ja olgguldas vuorrováikkahuusas. Vuorrováikkahuuslaš servoša dovdá das ahte dat lea earret eará positiiva, oassálastá ja maiddái doarju mánáid ja nuoraid nanus-vuođaid. Skuvlasearvvuš, mii veajd já bures, lea dakkár nahku mii láhčá nana vuođu máná ja nuora eallimii. Das lea sin eallimii almatge guhkeságge váikkuhus!

”Ovddalgihtii eastadeaddji buresbirgejupmebargu nanne dan buresbirgejumi mii olbmos juo lea ja seammás maid eastada illáveaju.

Ohppiidfuolahusbargiid veardásašrávven

Vuogit, maigin veardásašráv- vema sáhttá ovddidit

- ▶ Olles skuvla váldá atnui jurdaga nahkus
 - ▶ Hástalusaide ja čuolmmaide vuojuluvvan joavkobarggu lassin dárbbashuvvojat vel ovddalgihtii eastadeaddji, positiiva doaibman-kultuvra ja bargovuogit, mat nannenit dán kultuvrra
 - ▶ Buresbirgejupmedáidduid oahpa-heapmi galgá leat systemáhtalaš, ovdamearkka dihte buresbirgeju-mi jahkejuvla
 - ▶ Buresbirgejupmejođiheapmi oah-pahedđiide dihto temáid birra
 - ▶ Nuppástusat váldet áiggi
-

Prošeavta áigge badjánii dárbu ovddidit skuvlla sosiálabarggu. Barggu duogážis ledje ohppiidfuolahuslága (1287/2013) nuppás-tusat ja dan searvvušlaš deaddu. Prošeavta funkšuvdnan lei ovddidit skuvlla ovddalgihtii eastadeaddji searvvušlaš barggu ja čuvget skuvlla iešguđet doaibmi rolla. Dát ain nannelii skuvlakuráhtora ja skuvlla sosiálabarggu sajádaga. Ovddidanbarggus adnojuvvui ávkin skuvlakuráhtoriid ja skuvlapsykologaid ášshedovdamuš veardásašrávvenmetodain.

Searvvušlaš barggu ovddideapmi jurddašuvvui dehálažan, daningo skuvllas leat olu searvvušlaš dárbbut, maid ii sáhte ollašuhtit beaktilit personnalaš bargguin. Dánsullasaš barggut leat ovda-mearkka dihte givssideami vuostásaš bargu, dáidduid ovddideapmi ja luohká bargeoráfi ovddideapmi. Oktan guovddáš ovddidantemán badjánii skuvlakuráhtora iežas rolla ja sajádaga nannen ja maiddái sosiálabarggu čuvgen skuvllas. Erenomážit servvolaš ja searvvušlaš barggus skuvlakuráhtoriid ášshedovdamuša sáhtálii atnit eanet ávkin.

Prošeakta lágidii deaivvademiid, main skuvlakuráhtorat čuold-dašdeje sosiálabarggu máhtu Ulla-Maija Rantalaiho Sosiálabarggu ášshedovdamuš -tabeallain. Sii suokkardalle, mo searvvušlaš barggu vugiiguin sáhtálii ovddidit skuvlabarggu sosiála máhtu. Sii maid plánejedje searvvušlaš skuvlla boahtteáiggi muittašeapmi -metodain. Dasa lassin sii suokkardalle iežaset skuvlaservošiid ohppiidfuolahuslága deattuhusa searvvušlaš barggu ovddideami dáfus ja lađastalle dan SWOT-tabellii. Sii vel giedħahalle praktihka-laš dásí searvvušlaš barggu juogo luohkáin dahje joavkkuin, olles skuvllain ja skuvlla iešguđet doibmiin. Deaivvademiin čoggon dieđut čohkkejuvvoje oanehis hápmái, maid skuvlakuráhtorat de ovdanbukte skuvllaide.

Čuovvovažžan lágiduvvui oktasaš deaivvadeapmi skuvlakuráhtoriidda ja skuvlapsykologaide. Deaivvadeamis govviduvvui skuvlakuráhtoriid ovddit barginmálle. Dán manjgel proseassa joatkašuvai nu ahte bargit smihtte ovttas searvvušlaš ohppiidfuolahusbarggu ovddidanvejolašvuodaid skuvllas. Skuvlakuráhtorat ja skuvlapsykologat suokkardalle, mo sii sahtále váikkuhit iežaset bargguin searvvušlašvuhtii ja skuvlla buresbirgejupmái. Sii čuołddaśedje maid iežaset barggu iešguđet dási (mikro, meso, ekso, makro, krono) bokte ja daid váikkuhusa iežaset bargui. Nuppi oktasaš deaivvadeamis skuvlakuráhtorat ja skuvlapsykologat guorahalle Doaibmanmuorra-metodain, mo searvvušlašvuoda ja searvvušlaš ohppiidfuolahusa sahtálii ovddidit ja maid ieš sahtálii bargat ja daiguin resurssaguin mat leat anus. Dađi mielde go bargu ovdáni, sii válljejedje buoremus ideaid, ja bidje daid áigeortnegii. Deaivvadeami loahpas skuvlakuráhtorat ja skuvlapsykologat bargagohte iežaset mihttomearreplánain, mii laktási searvvušlaš ohppiidfuolahussii. Proseassa manjmus deaivvadeamis bargit gieđahalle mihttomearreplánaid, árvvoštalle bargama ja smihtte vel ovddidanbarggu joatkkaplánaid prošeavtta manjel.

Rávvagat searvvušlaš bargui:

- ▶ Árgga árka:
www.arjenarkki.fi/menetelmapankki
 - ▶ Materiála searvádeami ollašuhittimii: www.ryhmayttaminen.fi
 - ▶ Mannerheima Mánáisduodjaliliu materiálat ámmátolbmuide: www.mll.fi/ammattilaisille
 - ▶ MAST searvádanrávvagat
www.mastohjaus.fi/pdf/Ryhmaytamisopas.pdf
-

”Ovddidanbarggus adnojuvvui ávkin skuvlakuráhtoriid ja skuvlapsykologaid ášsedovdamuš.

Bargojoavkku hárjeheapmi duddjo oktilaš doaibmankultuvrra

Skuvllas oahpaheaddjít hábmejít áššedovdiservoša, man máhtu gánnáha atnit ávkin dievasmahttinskuvlejumis. Okta vuohki ollašuhttit dievasmahttinskuvlejumi lea bargojoavkku hárjeheapmi. Dán bargovuogis oahpaheaddjít barget smávvajoavkkuin. Skuvlla rektorat jođihit bargojoavkkuid ovttas olggobealskuvlejeddjiiguin.

Bargojoavkku hárjeheapmi diev-asmahttinskuvlejupmehápmin:

- ▶ Hoavddaid doarjja ja čatnašuvvan leat hui dehálaččat lihkostuvvama dáfus
 - ▶ Áššedovdiservoša iežas máhttu lea ovddidanbarggu vuodđu
 - ▶ Bargoservoša lahtut barget ovtaveardášaš råvvejeaddjin guhtet guimmiidasaset
 - ▶ Bohtosiid konkrehta ollašuhttimis ja stáđásmahattimis galgá fuolahit bargojoavkku skuvlema manjel
 - ▶ Ollašuhttinvuogit leat meare-heamit
-

Bargojoavkku hárjeheami mihttomearrin lei oktilaš doaibmankultuvrra ovddideapmi. Oahpaheaddjít barge ieža veardásárávvejeaddjin guhtet guimmiidasaset. Bargojoavkku hárjeheapmi ollašuhttuvvui viđa oktasaš plánenperiodas sullii juohke nuppi mánnotbají. Ollašuhttin sistisdoalai álgoorientašuvnna ja čálalaš álgokártema, golbma smávvajoavkku deaivvadeami ja čoahkkáigeasu joavkobarggu bohtosiin. Smávvajoavkkuid deaivvademiid fáddán ledje njuolgguslašvuohta, bargoráfi luohkás ja positiiva máhcahaga mearkkašupmi. Rektorat juhke oahpaheddjiid smávvajoavkkuid ja válljejedje guđege jovkui jođihieaddji. Jođihieaddji mearridii guđege deaivvadeami čađaheami ja dan ahte buohkat oassálaste ságastallamii ja bukte iežaset oainnuid ovdan. Okta joavkku lahtuin barggai čállin, ja guđege deaivvadeapmái válljejuvvui ođđa čálli.

Prošeaktabargit válmmaštalle guđege fáddá várás láidehusmateriála (omd. Oanehis Oahpaheaddji.tv:a videomateriála dahje oktasaš stoagus) ja fáddái láidesteaddji gažaldagaid. Joavku oačcui bargat ja ollašuhttit iežas ideaid ovdamearkka dihte lagaš viehkanbálgás. Guđege čoahkkaneami manjel barggu bohtosat vurkejuvvoje Google Drive -programmii. Čoahkkáigeasu várás prošeaktabargit lađastalle joavkkuid materiála, mii ovdanbuktojedje oahpaheddjiid. Lađastallan buvttadii skuvlili vihtta iešguđet ovddidantemá. Dát ledje oktasaš doaibmanvierut, searvvušlašvuohta, ruoktu-skuvlaovtasbargu, bargoráfi, studerema ja skuvlavázzima doarjaga plánen ja mánggasuorggat oahppanollisvuodat. Čuovvovaš lohkanjagi

oahpaheaddjit jotke dán temábarggu ja stáðásmahttigohte daid skuvlaárgga oassin. Dán joatkkabarggu várás skuvla jugii oðða bar-
gojoavkkuid, mat vuojulduvvu guðgege temái ja dan ovddideapmái.

” Skuvllas oahpaheaddjit hábmejit ášshedov-
diservoša, man máhtu gánnáha atnit ávkin
dievasmahttinskuvlejumis.

Oktan ovdamearkan bargojoavkku hárjeheami bohtosiin loktejuvvo oahpa-
heddjiiid oaidnu bargoráfi ovddideamis. Dát badjánii oktan guovddáš temán
bargojoavkku hárjeheamis. Bargoráfi lea dehálaš bealli oktilaš skuvlla ja ohppiid
ja maiddái bargiid buresbirgejumi dáfus. Oahpaheddjiiid suokkardeamit deat-
tuhedje árra váikkuheami ja dábalaš doarjaga, man funkšuvdnan lea sihkka-
rastit juohkehažzii buorre vuodðooahpahusa ja maid ovddidit dorvvolášvuða
ja buresbirgejumi skuvllas. Buorre bargoráfi mearkkaša dan ahte ohppiin lea
motivašuvdna ja maiddái dan ahte oahpaheaddjis ja ohppiin lea buorre vuor-
rováikkuhus. Oahpaheddjiiid materiálas čielgá ahte alla dási pedagogihkka
huksejuvvo doaibmi ja njuovžilis sihke fysalaš, psyhkalaš ja sosiála oahppan-
birrasiin. Dat dahket vejolažzan iešguðegelágan ohppiid oahppama. Tabellii
leat čohkkejuvvon oahpaheddjiiid guovddáš oainnut, vai bargoráfi ovdána.

Bargoráfi ovddideapmi				
Oahpaheaddji válm-mášvuodat gulahal-lat iešguđegelágan ohppiiguin	Resurssat	Čatnašuhttin ja positiiva máhcahat	Rutiinnat	Oktasaš njuolgg-dusat ja oktavuođa doalaheapmi
Juohkehaš galgá gávdnat iežas bargovuogi	Dárbbášuvvojit bargolanjat, vai joavkkuid sáhttá dárbbu mielde juohkit eará lanjai-de bargat	Čatnašuhttin ja positiiva máhcahat nannejit positiiva doaimma	Rutiinnat lasihit dorvvolašvuoda dovdu	Bargoráfi ja njuolggasaid mearkkašupmi vuđoštallojuvvo
Dat mii doaibmá ovttä joavkkus, ii vealttakeahtá doaimma nuppis	Máŋggaámmátláš ovttasbargu doarju ohppiid ja oahpa-heddiid barggu	Máhcahaga sáhttá addit njálmá-lačcat, iešguđegelágan symbolaiguin ja bálkkašumiiguin	Oahppodiibmu álggahuvvo jávohisvuodain, ja oahpaheaddji loahpaha diimmu	Rabas vuoinja duddjon, mas leat maid rájít
Ovtta oahpahead-dji bargovuhki ii vealttakeahtá leat vuogas nubbái	Hálddahus, oahp-porávvejeaddjit ja sierraaoahpahead-djit váikkuhit sirdašuvvanmuttu ovttasbarggu bokte joavkkuid hápmášuvvamii	Veardásásmáh-cahat ja oahppi iešárvvoštallan leat dehálačcat	Čielga rávvagiid addin	Oahppit oassálastet čuovvumušaid suokkardeapmái
Oahppodiimmuide dárbbášuvvojit maid várreplánat ja njuovžilisvuoha	Dievasmahtinsku-vlejupmi, vuogálaš oahppomateriálat ded. dorjot oahpa-heddiid barggu	Miellagiddevaš diimmut ja mol-sašuddi oahpahus-metodat čatnašuht-tet oahppi	Oahppodiimmu/perioda mihtto-meirat ja oahppodiimmu sisdoallu giedħallojít oahppit diħtet maid sii galget bargat	Ohppiide, oah-paheddiide ja fuolaheddiide muitaluvvo jeavd-dálačcat oktasaš áššiid birra
Máŋggabealat bargometodat			Vaikko oahppodiimmuin leat rutiinnat, oahpahus sáhttá liikká leat máŋggabealat ja mol-sašuddi oahp-pan geasuha	Njuolggadusaid rihkkumii dárvánit systemáhtalačcat
			Oahpaheaddji pláne ja ráhkkaná diibmu fuolalačcat	Buohkaiduin meannuduvvo ovttaveardásáčcat
				Ruovttu ja skuvlla gaskasaš ovttasbar-gu lea dehálaš

Bargoráfi ovddidanbarggus lea dehálaš váldit vuhtii dan ahte juohke oahpaheaddji ja joavkku gaskasaš gaskavuohta lea áidnalunndot. Oahpaheaddji galgá almmatge geavahit ohppiiguin gulahaladettiin iežas personnna, vai vuorrováik-kuhusgaskavuođat doibmet. Bargoráfi dáfus máŋggabealat ja ohppiid geasuheaddji bargovuogit lasihit sin čatnašuvvama ja motivašuvnna. Dasa lassin ovttasbargu ruovttuigui lea duođaid dehálaš ja ohppiiguin ja fuolaheddiiguin galgá soahpat oktasaš njuolggadusain. Juohkehaš galgá čatnašuvvat sohpojuvvon njuolggadusaide ja čuovvut sohp-pojuvvon doaibmanvugiid systemáhtalačcat. Bargoservošis galgá fuolahit ahte oahpaheaddji ii báze okto bargoráffái laktáseaddji čuolmmaiguin, muhsto son oažju baicce doarjaga iežas bargoguimmiin ja eará ámmátsuorggi bargiin.

LOHKU 2:

Bargovuogit árra váikkuheapmái

Searvvušlaš ohppiidfuolahuš luohkás – skuvlakuráhtora oaidnu

Lihkostuvvan luohkkábargan

- ▶ Fuolalaš válmmaštallan ja plánen skuvlakuráhtora ja oahpaheaddji ovttasbargun
- ▶ Oahppit ja vánhemat váldojuvvojít mielde juo plánenmuttus
- ▶ Oahpaheaddji aktiiva rolla, vai fáddá čuovvu árgga maiddái deaivvademiid olggobealde
- ▶ Proseassalágan árvvoštallan bargama áigge
- ▶ Máhcahatságastallan ja árvvoštallan loahpas

Oktasaš luohkkábargama lihkostuvvan eaktuda válmmaštalla, masa oassálästiba skuvlakuráhtor ja oahpaheaddji. Álggos suokkarduvvo ja čuvgejuvvo dat, manin luohkkábargan dárbašuvvo ja mii dan funkšuvdna lea. Kuráhtor dárbaša dieđu luohkkády-namihkas ja ohppiid ovttasbargodáidduin. Bargama mihttomearri seahtá leat čielggas maid ohppiide. Dalle buohkain lea ipmárdus das, manin lea dárbu nuppástuhtit juoidá.

Oahpaheaddji aktiiva rolla lea luohkkábargama dáfus deháleamos ássi, daningo dan haga luohkkái ii oaččo bissovaš váikkuhusaid. Jos luohkkábargama váikkuhusaid hálida beavttálmahttit, de bargui lea vejolaš váldit mielde maiddái vánhemiid. Ovdamearkka dihte givssidanáššiin dahje bargoráffái laktáseaddji čuolmmaín vánhemiid oassálästtin nanne váikkuhusaid. Vánhemiiiguin sáhttá álggahit ovttasbarggu oktasaš álggahandeaivvademiiiguin, masa bovdejuvvojít sihke oahppit ja vánhemat. Deaivvadeamis vánhemiid ja ohppiid oassálästtin nanosmuuvvá ovdamerkka dihte nu ahte oahppit válmmaštallet luohká hástalusain oanehis čájalmasaid, mat čájehuvvojít vánhemiidda. Daid vuoden dilálašvuodenaid sáhttá čuolddašit joavkkuid mielde. Joavkkuid gánnáha juohkit nu ahte ahte dain leat sihke vánhemat ja mánát, ii fal nu ahte oahppit leat iežaset vánhemiiiguin seamma joavkkus. Kuráhtor ja oahpaheaddji ráhkadir ságastallamiid doarjjan runjgu ja gažaldagaid, mat veahkehit ságastallama álggaheamis. Joavkkuid ságastallamat ja evttohusat huksejtit boahttevaš luohkkábargama vuoden.

Daningo kuráhtorat leat skuvllain dušše moadde beaivi vahkus, de lea dehálaš plánet, mo oahpaheaddji doalaha fáttá ja nanne

juo ohppojuvvon dáidduid maiddái deaivvademiid gaskkas. Vai deaivvademiid sisdoalut laktásit maiddái árgabeavái, de deaivvademiin sáhttá ásahit maiddái oassemihttomeriid ja gaskahárje-husaid. Daid oaahpaheaddji joðiha ja čuovvu ovttas ohppiidisguin. Juksojuvvon mihttomeriid lea dehálaš váldit vuhtii ja maid ávvudit bargama loahpaheami. Oaahpaheaddji aktiiva rolla lea guovddážis, daningo son doalahá ášši oaahpahallama buot oaahppoávdnasiin ja árgga iešguđet dilálašvuodas. Ovttasbarggu ovdánettiin maid oassemihttomearit ja barggut dárkkálnuhttojít.

Vaikko álggus livččiinai dahkkojuvvon dárkilis plána, de ovdal guđege deaivvadeami, plána geardduhuvvo. Guđege deaivvadeami manjel maiddái kuráhtor ja oaahpaheaddji váldiba áiggi máhcahatságastallamii guovttá. Dalle lea vejolaš maid suokkardit gaskahárjehusaid ollašuvvama ja mihttomeriid juksama dahje struktyreret plánaid ođđasit.

Bargama loahpas gieđahallat ovttas sihke oaahpaheaddji ja ohppiid máhcahat ja árvvoštallan bargamis. Jos ovdal bargama álgaheami lea deaivvaduvvon vánhemiguin, singuin sáhttá deaivvadit ođđasit bargama loahpas. Oahppit sáhttet leat deaivvadeamis mielde aktiivvalaš rollas. Sii sáhttet earret eará ráhkadit proseassas iešguđegelágan čajálmasaid, plakáhtaid dahje čállosiid.

”Oaahpaheaddji aktiiva rolla lea luohkkábar-gama dáfus guovddáš ášši.

Searvádeami ja bargoráfi doarjun luohkás

Manin luohkkábargama gánná-hivčii ollašuhttit ná?

- ▶ Oahpaheaddji ii dárbbáš okto čoavdit buot iežas luohká čuolmmaid
 - ▶ Luohkkái fidne mággaámmátláš máhtu
 - ▶ Searvvušlaš ja ovddalgihtii eastadeaddji bargean
 - ▶ Bargopárrabargan fállá oahpaheaddjái earálagan geahčangan-guvllu iežas bargamii
 - ▶ Oahppit ožžot vejolašvuoda vásihit lihkostuvvama ilu
-

Ohppiifuolahusa mihttomeari lea ohppiifuolahusa láhkanup-pástusa (1287/2013) manjel bargat ain eanet ja eanet searvvušlaš ja ovddalgihtii eastadeaddji barggu. Okta dákkár ovttasbargohápmi lea luohkkábargan ovttas oahpaheddiin. Vuolggasadjin leat luohká dárbbut, maidda sáhttá västidit servvolaš ovttasbargguin. Oahpaheaddji sáhttá ovttas skuvlakuráhtoriin, sierraoahpaheddiin, skuvladearvvašvuođadivšáriin ja/dahje skuvlapsykologain plánet ja lágidit dakkár doaimmaid, main luohkká ja oahppit ávkašuvvet.

Dán teavstta álggus ovdanbuktojuvvo okta ovdamearkadáhpáhus, mas dorjojuvvui luohká bargoráfi ja searvádeapmi. Oahpaheaddji ja prošeaktabargi ovttasbarggu álggaheami duogázis ledje luohkká iešguđegelágan čuolmmat, mat ledje joatkašuvvan juo guhká. Hástalusat ledje laktásan iešguđegelágan sosiála dáidduide, luohká ráffái ja joavkkus bargamii. Leabohisvuhta, iešbeaivválašvuhta, veahkaválddálašvuhta ja riidaleapmi hehttejedje oahppaplána mihttomeriid juksama ja luohká buresbirgejumi. Luohkká válljii iežas doaibmanvuohkin skuvlapsykologa lina Herrala metodaolisvuoda "Luohkkábargan, mii doarju searvádeami ja bargoráfi".

Bargan ollašuhttojuvvui giđđalohkanbaji áigge. Ovttasbargu lei jeavddálaš, ja oahpaheaddji čatnašuvvan ja njuolgguslašvuhta almmatge vuodđun bargama lihkostuvvamii. Guđege hávvái vál-ljejuvvui temá, ja bargama láidehussan gehčojuvvui oanehisfilbma Mumeniin ládje -diehotapeahhta ja ságastallojuvvui ovttas ášši birra. Dán manjel ledje temái laktáseaddji hárjehusat ja stohkosat. Oahpaheaddji mearridii ovttas luohkáin oktasaš mihttomeari, ja buohkat čuvvo dan ollašuvvama ain čuovvovaš deaivvadeami rádjái. Mihttomeari čuvgejuvvui ja dahkui konkrehtalažžan nu ahte

mánain lei sihke sin iežaset ja maid luohká oktasaš mihttomearri. Álo go mánát lihkostuvve, sii ožžo das merkejumi ja bearrala iežaset burkii. Luohká oktasaš mihttomeari, mákki ollašuvvama buohkat čuvvo nu ahte sii čogge bihcabáhcahasaid stuorra lássaliittái.

Luohkkábargan váikkuhii luohkkái positiivvalaččat. Oahpaheaddji vásáhusa miele luohkás bargan ovddidii ohppiid mášu ja earáid vuhtiiváldima joavkkus, mat čuvvo oahpaheaddji málle ja jođi-heami. Hárjehusaid čuoldin čielga konkreta mihttomeriide (ovdamearkka dihte oahppi dearvaha iđđedis) duddjui ohppiide ipmárdusa das mo iežas láhtten váikkuha joavkku vuignji, doaimmaide ja buresbirgejupmái. Guhkeságge bargan vuhttui sihke ovttaskas ohppiin ja olles luohkás. Stuorámus nuppástus guoskkai beaivválaš veahkaválddálašvuoda ja riidaleami jávkama ja geahppáneami nu ahte dál oahppit riidalit dušše muhtumin ja bastet dábálaččat maid ieža čoavdit riiddu. Nubbi stuorra nuppástus guoskkai earálágan-vuoda dohkkeheami. Oahppit fuomášišgohte ahte juohke skuvla-oappás ja -vieljas leat maiddái buorit bealit, mat eai vealttakeahtá leat alddis, muhto maid sáhttá liikká atnit árvvus. Perioda maŋjel riidduid jámma čielggadeami sajis lea leamašan astu bargat oahpaplána oahppanmihttomeriid miele. Skuvlabeaivvit sistisdotlet ain eanet oktasaš buđaldeami ja oahppama ilu.

Guovddáš ášsit, vai doaibma lihkostuvvá:

- ▶ Bargopáraid oktasaš oaidnu das maid leat bargame
- ▶ Jeavddálašvuhta ja njuolggus-lašvuhta
- ▶ Bargama mihttomeriid čuovvun
- ▶ Lihkostuvvama lokten ja bálkkašumiid addin sihke ovttaskas ohppiide ja maid olles luohkkái
- ▶ Doaimma galgá plánet luohkkái vuogálaš vugiin

”Guhkeságge bargan vuhttui sihke ovttaskas ohppiin ja olles luohkás.

Skihpárdáidduid hárjehallan joavkkus

Manin skihpárdáidojoavku?

- ▶ Ohppiid gaskasaš gaskavuoðaid luohkás lei dárbu buoridit
- ▶ Ohppiide láhčui vejolašvuhta oahpásnuvvat buorebut guhtet guimmiideasetguin
- ▶ Ulbmilin lei ahte oahppit suokkar-dišgohtet ustitvuoda ja dasa laktá-seaddji beliid dego luohttámuša, empáhtalašvuoda ja vuoiggalaš-vuoda

Searvvušlaš ja ovddalgihtii eastadeaddji barggu sáhttá ollašuhtit mánga iešguðet lágje. Okta prošeavtta áigge dahkon geahča-leapmi lei joavkodeaivvadeapmi, masa oassálastti oassi luohká ohppiin. Bargama funkšuvdnan lei oahpásnuhttit ohppiid guhtet guimmiidasaset buorebut ja buoridit sin gaskavuoðaid ja maid ságastallat ustitvuoðas. Bargan ollašuhtui ovttas skuvlakuráh-toriin ja prošeaktabargiin. Doaimma sahtálii ollašuhttit maid ov-damearkka dihte oahpaheddjiin, skuvlavázzinjoðiheddjiin dahje sierraoahpaheddjiin.

Joavku čoahkkanií skuvlabeavvi áigge oahpaheddjiin sohppo-juvvon diimmuin. Joavku deaivvademiin giedžahalloje ustitvuh-tii laktáseaddji ášit ja oahppit hásttuhuvvojedje oahpásnuvvat buorebut guhtet guimmiideasetguin. Daningo buot oassálastit ledje nieiddat, de lasselohkamušan adnui Jenni Pääskysaari Tyttö sinä olet... -girji. Dat sistisdoallá erenomáš fuomášumiid, mat laktásit ustitvuhhti.

Joavku čoahkkanií čavčha áigge vihtii. Deaivvademiid temán ledje oahpásnuvvan, ustitvuhta, luohttámuš, empáhtalašvuohta ja vuog-galašvuhta. Vuosttaš deaivvadeamis ohppiide muiataluvvojedje joavkku funkšuvdnaj dan miittomearit. Oahppit juhkojuvvojedje páraide ja sii galge jearahallat nuppit nuppiid ja de smiehttat iežaset páraid nanusvuodoaid. Dán manjnel juohkehaš muiatalii iežas pára birra joavkku eará ohppiide. Deaivvadeamis oahppit oahpásnuvve buorebut guhtet guimmiideasetguin searvádanhárjehusaiguin, ja loahpas sii ožžo ruovttubarggu.

Guðge deaivvadeapmi sistisdoalai čuołmmaidčoavdima dahje searvádanhárjehusaid, Tyttö sinä olet... -girji teakstabihtá lohkama

ja dan birra ságastallama ja lassin ruovttubarggu. Ruovttubargun addojuvvui Suollemas ustit -bargu. Ohppiide vuorbáduvvui guđege deaivvadeami loahpas suollemas ustit. Suollemas ustibii addojuvvojedje iešguđegelágan barggut dego buriid daguid bargin, reivve čállin, nana beliid ohcan ja suolemaš ustiba movttiidahttin.

Joavku lei viehka stuoris, olles 16 oahppi. Álggus ohppiide lei viehka hástaleaddji ságastallat joavkkus. Dilli álkidahttojuvvui nu ahte oahppit juhkkojuvvojedje smávvajoavkuide ja sidjiide fállojuvvojedje ságastallamii muhtin veahkkegažaldagat. Dađi mielde go deaivvadeamit ovdánedje de oahppit maid movttiidedje oas-sálastit searvádanhárjehusaide ja sii maid bargagohte čielgasit buorebut joavkun.

” Joavku čoahkkanii čavčča áigge vihtii. Deaivvademiid temán ledje oahpásnuvvan, ustitvuhta, luohttámuš, empáhtalašvuhta ja vuoiggalašvuhta.

Guovddáš ášsit, vai doaibma lihkostuvvá:

- ▶ Mihtomeriid čielga ovdanbuktin oassálastiide
- ▶ Jeavddálašvuhta ja njuolggus-lašvuhta
- ▶ Vuogas hástalusaid fállan ja lihkos-tuvvama dovddut
- ▶ Ságastallan álggos smávvajoavkus ja dan maŋŋel olles joavkkus
- ▶ Vuogas lanjaid gávdnan deaivvademiid várás

Sosiála dáidduid ja vuorrováikkusuhsdáidduid hárjehallan vuolledásis

Manin galggalii hárjehallat sosiála dáidduid ja vuorrováikkusuhsdáidduid?

- ▶ Mánát ohppet birgehallat iešguđe-gelágan olbmuiguin
 - ▶ Vaikko skuvla lea sosiála biras, de ohppiid vuorrováikkusuhsdáiddut leat hui iešguđegelágananat
 - ▶ Ohppiid iešdovdamuša nanos-muvvan yeahkeha ovttasbarggu
-

Sosiála dáidduid ja vuorrováikkusuhsdáidduid hárjehallojuvvojit skuvlla árggas beaivválačcat iešguđet lágje sihke oahppodiim-muin ja bottuin. Duollet dálle seahtá giddet fuomášumi dasa ahte buohkat válđojuvvojit mielde jokvui ja maiddái dasa mo buohkat válđojuvvojit vuhtii maiddái skuvlla olggobealde. Prošeavta áigge lágiduvvojedje mánga iešguđet luohkkábargandeaivvadeami. Dán ovdamearkka funkšuvdnan lea ovdanbuktit vuolledási bajit luohkáid bargama ovttas luohkáoahpaheddjiin ja prošeaktabargiin.

Luohkkábargama miittomearrin lei nannet ohppiid sosiála dáidduid ja ovddidit luohká buresbirgejumi. Luohkkábargama doarjan heivehuvvui Buorre miella šaddá ovttas – giehtagirji vuolledási oahppi mielladearvvašvuoda ovddideapmi -materiála ja lassin mánáid, nuoraid ja bearrašiid buresbirgejumi ovddideaddji Aseman Lapset ry:a Friends-materiála. Luohkkábargama fáddán ledje ustitvuhta, dovdodáiddut, earáláganvuoden dohkkeheapmi, sihke iežas ja skuvlaoappáid ja -vieljaid nanusvuodat ja lassin joavkkus bangan.

Ustitvuhta-fáttá gieđahaladettiin oahppit galge smiehttat iešguđegelágan ustitvuhtii laktáseaddji meroštallamiid ja cállit daid báhpárii. Čuovvovažzan oahppit veardádalle meroštallamiid iežaset báldaskihpárii ja čálle odđa listtu, mii sistisdoalai guktuid me-roštallamiid. Dán manjel oahppit juhkojuvvojedje vel smávva-joavkuide, main sii čohkkejedje joavkku oktasaš listu ustitvuoden meroštallamiin. Loahpas buot meroštallamat čállojuvvojedje távalii ja daid birra luohkká ságastalai ovttas.

Dovdodáidduide laktáseaddji hárjehusas oahppit juhkojuvvojedje joavkuide, main guđesge ledje njeallje oahppi. Sin bivde suokkar-

” Luohkkábargama mihttomearrin lea nan-net ohppiid sosiála dáidduid ja maid ovddidit luohká buresbirgejumi.

dit njeallje dovddu: ilu, morraša, balu ja vaši. Oahppit galge merket báhpárii dakkár dilálašvuodaid, main iešguđet dovdu bođii ovdan. Sii govvidedje lassin, gokko ja mo dát dovdu gorudis dovdo. Dán manjnel oahppit galge vel suokkardit, mat ášsit veahkehit negatiiva dovduin luovvaneami. Oahpaheaddji jođihii barggu maid čuovvovaš vahkus, daningo okta oahppodiibmu ii lean doarvái fáttá gieđahallamii.

Earáláganvuođa dohkkeheapmái laktáseaddji diimmus oahppit hásttuhuvvojedje ohcat guhtet guimmiineaset seammalágan-vuođaid ja earáláganvuođaid. Diimmus oahppit ságastalle fáttá birra ja barge hárjehusaid. Dain sii jearahalle buohkaid luohká ohppiid. Nanusvuhta -fáttá gieđahaladettiin oahppit geavahedje maid Nanusvuhtakoartta id. Oahppit sárgo báhpárii beaivváža, man sisá sii čálle iežaset nama. Oahppit galge smiehttat vuos iežaset nanusvuodaid ja mearkut daid beaivváža suotnjaríidda. Dán manjnel oahppit johte luohkás ja čálle guhtet guimmiidasaset beaivvázii ovtta nanusvuoda, mii govvida buoremusat dán oahppi. Oahppit válljejedje nanusvuodaid Nanusvuhtakoarttain, ja maiddái oah-paheaddji čálili guđege oahppi kortii ovtta nanusvuoda. Ruovt-tubargun oahppit ovdanbukte iežaset beaivváža vánhemíidda ja bivde maiddái sin merket iežaset máná nanusvuoda báhpárii.

Luohkkábargama manjmus geardi lágiduvvui ceahkkunhárjehus-san. Dan áigge oahppit johte luohkás unna joavkuin ja čađahedje golbma ceahki, mat sistisdolle čuolmmaidčoavdimja ja luohttá-muššii laktáseaddji hárjehusaid. Bargama loahpas oahppit árvvoštalle ovttas oahpahedđiin mo sii ledje lihkostuvvan ja dan, guđeládjé fáttáid sahtálii gieđahallat boahtteáiggis.

LOHKU 3:

Buorit geavadagat sirdašuvvanmuttuid njuovžilis lágideapmái ja doarjumii

Álffaheatnot čihčet luohká -doaibma

Álffaheatnot čihčet luohká -doaimma mihttomearrin lea njuovžilis sirdašuvvan vuolledásis badjedássái. Doaimma guovddážis lea badjedássái sirdašuvvi ohppiid oahpásnuvvan sihke nuppit nuppiide ja sin boahttevaš skuvlii. Doaibma nanne ohppiid searvádeami ja searvvušlašvuoden dovddu ja maid geahpeda sirdašuvvamii laktáseaddji gealdašuvvama.

Álffaheatnot čihčet luohká Eanodagas

Skuvlamovttiidahti-prošeavta áigge álgghuvvon Álffaheatnot čihčet luohká -doaimma ovddideapmi joatkašuvai OSOS-prošeavttas. Eanodagas oahppit jotket giliskuvllain Heahtá vuodđoskuvlii. Vaikko Gilbesjávrri skuvllas eai sirdašuva oahppit Heahtá badjedássái, de maid soames Gilbesjávrri skuvlla oahppi searvai maid prošektii. Dáinna lágje váldojuvvu vuhtii earret eará seamma ahkásaš skihpáriid váillaheapmi, mii sáhttá dáhpáhuvvat ohppiidlogu dáfus unna skuvllain. Doaibma ollašuhttojuvvui servolašdoaibman: mielde ledje sihke luohkáoahpaheaddjit, ohcci nuoraidbargi, badjedási ávnnausoahpaheaddjit ja doarjaoahppit.

Álffaheatnot čihčet luohká -doaimma jurddan lei ahte oahpit deaivvadit guhtet guimmiideaset sihke iežaset skuvllain ja boahttevaš badjedásis. 6. luohká oahppit plánejedje iežaset skuvlla Álffaheatnot čihčet luohká -beavvi doaimmaid ovttas rávesolbmuiquin. Plánema guovddážis prinsihppan lei dat ahte doaibma doarju oahpásnuvvan ja searvádeami ja dan lea lassin vejolaš ollašuhttit daigun resurssaiguin mat leat anus. Dasa lassin oahppit vástidedje Maid smiehtat? -jearahallamii, mii laktásii sirdašuvvamii. Sii maid čálle boahttevaš luohkáoahpaheaddjái reivve. Jearahallamii ja reivviin oaahpaheaddjit ožžo jurdagiid searvádeami lágideapmái skuvlla árggas. Aitosaš deaivvadeamit ledje oktiibuot 3-4. Oahpa-

Vásáhusat das mo doaibma váikkuha skuvlla árgii:

- ▶ Servvolaš ovttasbargu lassána
 - ▶ Dat čatnasa lunddolaččat doarjja-ohppiidoaimma oassin ja doarju skuvlla searvvušlašvuoden
 - ▶ Searvádeapmi ja njuovžilis sirdašuvvan doaibmá systemáhtalaččabut
 - ▶ Oahppi dovdan lassána
 - ▶ Buorrin vuohkin gávn nahuvvon doaibma lea juo stádásman proše-aktaskuvllaid árgii
-

headdjit plánejedje manjimus deaivvadeami. Dalle sii earret eará vástidedje ohppiid konkrehta gažaldagaide badjedásis studeremis ja skuvlla njuolggadusain. Guđege deaivvadeami manjel ohppiin čoggojuvvui máhcahat. Máhcahagaiguin doaibma ain ovddiduvvui ja seammás čoggojuvvui diehtu das, ollašuvvetgo doaimma mihttomearit.

6. luohká giđa áigge oahppanplána doarjui ohppiid ja vánhemiiid oassálastima sirdašuvvamii. Luohkáoahpaheaddji, oahppi ja fuolaheaddjit ságastalle ja cálle dan birra ovttas vánhemiiidkvárttaid oktavuođas. Oahppanplána doaimmai seammás bargoneavvun, man bokte diehtu sirdašuvai vuolledásis badjedássai. Okta oahppanplána mihttomeriin lei loktet oahppi nanusvuodođaid.

Badjedássái sirdašuvvama doarjun joatkašuvai čuovvovaš čavčča Leat čihčet luohkás -doaimmain. Dan mihttomearrin lei doarjut joavkku hápmašuvvama oktilaš luohkkásearvvušin. Leat čihčet luohkás -doaibma sistisdoalai earret eará searvádandimuid ja oktasaš reaissuid. 7. Luohká áigge lea dehálaš čuovvut joavkku doaimma ja sosiála gaskavuođaid hápmašuvvama ja maid reageret dárbbu mielde hástaleaddji diliide. Oahpaheaddjit sáhttet ollašuhttit searvádeami doarjuma skuvllas earret eará nu ahte son gidde fuomášumi ovdamearkka dihte joavko- ja párrabargguid lágiđeapmái ja gieđahallá sosiála gaskavuođaide laktáseaddji temáid.

Álgaheatnot čihčet luohká Roavvenjárggas

Eanodaga buriid vásáhusaid bokte maid Roavvenjárggas lágiduvvui Álgaheatnot čihčet luohká -doaibma. Doibmii oassálaste Alakemijoki guovllu vuolledásit, main oahppit sirdašuvve Muurola vuodđoskuvlii. Doaimma plánejedje ja maid ollašuhtte luohkáoahpaheaddjit, badjedási doarjaoahppit ja oahpporávvejeaddji, prošeaktabargi ja maid nuoraidbargi. Prošeavta álggus prošeaktabargit čielggadedje jurdagiid ja dovdduid, mat laktásit sirdašuvvamii. Okta guovddáš áššiin lei dat ahte 6. luohkálaččat eai dovdda guhtet guimmiideaset. Dát fas láidii doaibmanmálle plánema ja ollašuhttima. Giđđat 2016 Álgaheatnot čihčet luohká -beavvit lágiduvvojedje golbma ja giđđat 2017 guokte. Beivviid temán lei oahpásnuvvan eará ohppiide, searvádeami ja searvvušlašvuoda nannen, ja vel

Maid doaibma fállá ohppiide:

- ▶ Lasiha ohppiid oasálašvuoda ja väikkuhanvejolašvuodođaid
- ▶ Ovddida ohppiid sosiála gaskavuođaid hápmašuvvama ja álkidahttá skuvlii vuolgima
- ▶ Dahká vejolažjan dorvvolas deaivvademiid ja ođđa skuvlavisttiide oahpásnuvsvama
- ▶ Oahppanplána dieđuohtima gaskaoapmin sirdašuvvamis nanne dan ahte oahppi váldojuvvo vuhtii ja buktá ovdan

oððja skuvlii ja oahpaheddiide oahpásnuvvan. Ohppiid dáfus lei maid dehálaš ahte sii oahpásnuvve nuppit nuppiid vuolleddáiide ja birrasiidda, gos iešguðet oahppi boahtá.

Fuomášumit Álgaheatnot čihčet luohká -doaimmas

Álgaheatnot čihčet luohká -doaimmas lea dehálaš váldit vuhtii ahte iešguðet doaibmis lea oktasaš oaidnu doaimma ollašuhttimis. Vai doaibma lihkostuvvá, de galgá lágidit ja čielggadit earret eará skuvlafievrrredemiid, borademiid, nisttiid, periodalohkanortnegiid váikkuhusaid áigetávvaliidda ja vejolaš doarjaga dárbbuid. Praktihkalaš bargguid juohkimis galgá soahpat ovddalgihtii čielgasit. Ohppiidlogut váikkuhit dasa, guðelágan doaimma lea vejolaš ollašuhttit. Lea eará ášši bargat 14 ohppiin go badjelaš 50 ohppiin. Čuovvovaš siidduin ovdanbuktojuvvorit ovdamearkkat deaivvadanbeivviid prográmmas sihke Eanodagas ja Roavvenjárggas. Doaimma plánemis gánnáha smiehttat áigetávvala nu ahte goit oassi deaivvademiin lágiduvvo dan manjjal go 7. luohkáid luohkkájuogut leat juo dahkon. Doaimma áigetávvala gánnáha lágidit njuovžilit nu ahte dat sáhttá maid rievddadit jahkásaččat. Doibmii váikkuhit almmatge ohppiidlogut, skuvllat ja skuvllaid báikegottit, gáiddusoktavuoðaid vejolašvuðat ja ovttasbargoguoimmit. Maid gáiddusoktavuoðaid bokte sáhttá lágidit searvádandoaimmaid oahppodiimmuid áigge skuvlla árggas. Lihkostuvvan searvádeapmi lea dakkár mii joatkašuvvá birra jagi Leat čihčet luohkás -doaimmas, duddjo lotkadis ja buori vuoinjña luohkkái ja maid doaibmi árgga.

”Čuovvovaš siidduin ovdanbuktojuvvorit ovdamearkkat deaivvademiid prográmmas sihke Eanodagas ja Roavvenjárggas.

Álsgaheatnot čihčet luohká -prográmma

Álsgaheatnot čihčet luohká -deaivvademiid mihttomearrin lei oahpásnuhttit ja searvádahttit boahttevaš 7. luohkálacčaid ovdal badjedási álsgaheami. Deaivvademiin oahppit oahpásnuvvet guhtet guimmiideasetguin iešguđegelágan namma- ja oahpásnuvvanstohkosiiguin, oktasaš buđaldemiiin ja spealuiguin. Oahppit oahpásnuvvet maid vuolledássiide ja daidda birrasiidda, gos iešguđet oahppi boahtá. Oahpásnuvvan boahttevaš badjedássái, skuvlla njuolggadusaide ja vieruide ja las-sin searvádeapmi nannejit searvvušlašvuđa. Diekko bokte ohppiid sirdašuvvan badjedássái šaddá njuovžileabbon. Dárbašlaš fievrrredeamit skuvllaide lágiduvvojít skuvlafievrrredemiiguin, ja dalle oahppit besset seammás oahpásnuvvat skuvlafievrrredeapmái áiggil. Roavvenjárggas manimus deaivvadeamis fievrrredeapmi ollašuhttojuvvo guovllu johtolaga bussiiguin, maid oahppit geava-hišgohtet go álggahit badjedási.

Ovdamearka Roavvenjárgga prográmmas

1. Deaivvadeapmi: Oahpásnuvvan eará ohppiiguin njukča-cuoŋománus

- 10.45 Bussefievrrredeapmi vuolgá
- 11.15 Álggahansánit, mii lea deaivvadeami ulbmil ja joavkkuid juohkin
- 11.30 1. Hárjehus Alias
- 11.50 2. Hárjehus Báddečuolbma
- 12.10 3. Hárjehus Doartna čohkken bláđiin
- 12.30 4. Hárjehus Oahpásnuvvanstohkosat
- 12.50 5. Hárjehus Láhtteránu jorgun
- 13.10 6. Hárjehus Olmmoš-miinnahuhttin/miidnačorgen
- 13.30 Loahpas čoahkkanit vel ja loahpahansánit ja máhcahat beaivvis
- 13.50 Bussefievrrredeapmi vuolgá

2. Deaivvadeapmi: Searvádeapmi cuoŋo-miessemánus

- 10.00 Bussefievredeapmi vuolgá
10.30 Álggahansánit, beaivvi prógrámma, luohkáide juohkin
10.45 Álggahanbuđaldussan iešguđegelágan searvádanhárjehusat, maid jođiha oaħpaheaddji dahje doarjaoħppi. Hárjehusat sáhttet leat ovdamearkka dihte ráidui ordnen alfabehtalaš ortnega mielde, vuovttaid ivnni dahje gápmaga sturrrodaga mielde.
11.00 Loahpas párra guovttos ovdanbuktá goabbat guoimmiska maid eará ohppiide.
11.30 Boahttevaš luohkájođiheaddjit ja doarjaoħppit mitalit vuos iežaset birra ja boahttevaš čavčha ja skuvlla birra. Oahppit sáhttet maid jearrat luohkájođiheaddjis ja doarjaoħppiin juoidá.
11.50 Sirdašuvvan lagaš lávvui. Vázzin dohko sáhttá sishtidoallat maid ohppiide juoga hárjehusa, ja dalle sii oaħpásnuvvet guhtet guimmiideasetguin eambbo. Lávu luhtte friddja ságastallan, nisttiid borran ja márffi bassin.
12.30 Doarjaoħppit jođihit loahpahanstohkosa, oaħpaheddjiid loahpahansáhkavuorru ja máhcahaga čoaggin.
13.00 Sirdašuvvan ruovttoluotta skuvlli, gos busset vulget.

3. Deaivvadeapmi: Oahpásnuvvan badjedássái miessemánus

- 8.15 Guovlojohtolatbusse vuolgá
9.00 Čoahkkaneapmi skuvlla auditorioi: rektora ja oaħpporávvejeaddji dearvvahansánit
9.30 Oahppit sirdašuvvet iešguđet luohkkái, man mañnej doarjaoħppit mitalit skuvlla birra ja oaħpásnuhett ohppiid guhtet guimmiideasetguin.
9.50 Boddu
10.00 Skuvlla ovdanbuktin ja oaħpásnuvvan joatkašuvvá
11.00 Čoahkkaneapmi auditorioi ja oaneħis geardduhangilvu beaivvis
11.20 Boradeapmi
11.40 Oahpásnuvvan ja ovttastallan skuvlla nuoraidvistis
12.10 Guovlojohtolatbusse vuolgá

Ovdamearka Eanodaga prógrámmas

1. Deaivvadeapmi Gárasavvona skuvllas cuoŋománus

- 9.30 Buvtteheapmi Gárasavvona skuvlii
- 9.35 Skuvlla ovdanbuktin
- 10.00 Namma- ja oahpásnuvvanstohkosat lihkadansáles
- 10.30 Curling-turnea lihkadansáles joavkkuid mielde
- 11.15 Boradeapmi
- 11.35 Diehtogilvu joavkkuid mielde
- 12.30 Vuoašeapmi Gárasavvona gilis ja gávppis mannan
- 13.35 Mähccan ruovttoluotta

2. Deaivvadeapmi Heahttá skuvllas cuoŋománus

- 8.25 Buvtteheapmi Heahttá skuvlii
- 8.30 Šukkuládegáhkuid ráhkadeapmi ruovttudoalu luohkás smávvajoavkkuid mielde
- 10.00 Sullos-neahttaspeallu páraid mielde
- 10.45 Lihkadanbottut: Beavdečiekčanspábba, Pingis, Bálkunspábba
- 11.15 Boradeapmi
- 12.00 Skuvladádjadeapmi joavkkuid mielde
- 13.30 Šukkuládegáhkut ruovttudoalu luohkás. Spealut luohkás dahje olgun omd. Buohkat spellet
- 14.45 Nuoraidvisti-info ja ovttastallan nuoraidvisttis, gaskabihtá
- 16.20 Mähccanfievrrredeamit

3. Deaivvadeapmi Heahttá skuvllas miessemánus

- 8.25 Doarjjaohppiid diibmu ja rávvagirjjáža juohkin ohppiide
- 10.00 OBA HÁSTALEADDJI HÁRJEHUS - skuvlii ja gillái oahpásnuvvan joavkkuid mielde
- 11.15 Boradeapmi
- 12.00 OBA HÁSTALEADDJI HÁRJEHUS JOATKAŠUVVÁ
- 12.35 Ovttastallan nuoraidvisttis
- 14.45 Mähccanfievrrredeamit

Álffaheatnot čihčet luohká –jahkejuvla

Álggaheatnot čihčet luohká –doaimmas leat mielde:

- * Oahppit
- * Doarjiaoahppit
- * Luohkáoahpaheaddjít
- * Ávnnausoahpaheaddjít
- * Sierraahpaheaddjít
- * Skuvlakuráhtor/skuvlapsykologa
- * Nuoraidbargit/nuoraidjođiheaddjít
- * Vánhemat

Dáiddut 9.-luohkálaččaide, mat dorjot sin sirdašuvvama

Fuomášumit, mat badjánedjesir- dašuvvanjearahallamis:

- ▶ Oahppit vurdet boahttevaš sirdašuvvama iluin ja joatkkaoahpuide sirdašuvvan orru sin mielas dehálaš ja dorvvolaš
 - ▶ Positiivvaleamos áššít sirdašuvvamis ledje geasuheaddjí suorggi studeren ja oðða ustibat
 - ▶ Joatkkaoahpuin fuolastuhpii oahpuid hástaleaddjivohta
 - ▶ Oahppit háliidivčče gullat erenomážit nuppi ceahki studeanttaid studerenvásáhusaid
-

Prošeavta áigge ollašuhttojuvvojedje iešguđegelágan doarjadoaimmat 9.-luohkálaččaide nuppi ceahkkái sirdašuvvamii. Lohkanjagi 2015-2016 prošeaktaskuvlla 9.-luohkálaččain bealli vás-tidii sirdašuvvanjearahallamii. Jearahallamiin čielggaduvvojedje ohppiid jurdagat, dovddut, sávaldagat ja dárbbut, mat laktásit nuppi ceahkkái sirdašuvvamii. Jearahallama vuodul plánejuvvui ovta pilohttaluohkáin doaibmanollisuhta, mii doarjjui ohppiid eallinhálldašandáidduid. Ollisvuoða guovddáš temán ledje olmmošgaskavuoðat, astoáigi, lotkkodeapmi ja oađdin ja lassin studerenburesbirgejupmi. Oahppit suokkaredje temáid iešguđegelágan ceahkkunhárjehusaiguin, ja dalle sii maid ságastalle dáid fáttáid birra.

Čakčat 2016 lágiduvvui prošeaktaskuvlla buohkaide 9.-luohkálaččaide bargoeallindáidduid oahppoollisuhta. Skuvlla ávnna-s-oahpaheaddjít ja oahporávvejeaddjít plánejedje ovta mánnotbadjái fáddái laktáseaddjí oahppodiimmuid nu ahte oahppodiimmuit ledje sihke ovdal ja maŋnel BEO-baji. Eatnigieldiimmuin gieðhallojedje earret eará iešguđegelágan jearahallandilálašvuodat, maid oahppit deivet go ohcet joatkkaoahpuide ja bargoeallimii. Eatnandieðu diimmuin fas gieðhallojedje Suoma álbmogii ja ealáhus-aide laktáseaddjí bealit. Oahppirávvemis temái laktáseaddjí bealit gieðhallojedje maid viidát. Oahppit earret eará miellagovahalle iežaset boahtteáiggi, oahpásnuvve bargoeallima njuolggadusai-de ja iešguđegelágan bargoalmmuhsaide ja oahpahalle maiddái dovdat iežaset nanusvuodaid. Dearvvašvuohadtiedu diimmuit vuojulduvve miela buresbirgejupmái, kriissaide ja dain ceavzimii ja lassin barggus veajjimii. Servodataoahpa diimmuin oahppit fas vuojulduvve bargoeallima iešguđegelágan vuigatvuoðaide ja geatnegasvuodáide, iešguđegelágan bargoochcamušaide ja CV

čállimii. BEO-baji mañjel oahppit vuojulduvve lasi bargoeallima njuolggadusaide, degomat ámmátlihtuid rollaide, dásseárvvu ollašuvvamii bargoeallimii ja lassin bargogaskavuoðaide laktá-seaddji beliide.

Loahppajagi 2016 ollašuhttojuvvui oððasit sirdašuvvanjearahallan. Dan ledje hábmeme ja pláneme prošeaktaskuvlla bargiid lassin guhtta 9.-luohká oahppi. Dán háve jearahallamii vástidedje measta buohkat 9. luohká oahppit. Vástádusain čielggai ahte oahppit hálidivčče eambbo dieðu áiggi hálddašeamis, streassa hálddašeamis ja gealdašuvvamis ja vel vuoinjasteami dárbbus. Skuvlla buresbirgejupmejoavku mearridii lágidit giððat 2017 nuppi ceahkkái sirdašuvvama doarjumii ja buresbirgejupmái laktáseaddji bargobájjid. Daid temán válljejuvvojedje áiggi geavaheami hálddašandáiddut ja miela buresbirgejupmi. Áiggi geavaheami hálddašandáidduid bargobájis oahppit oahpásnuvvie iešguðegelágan kaleandariid geavaheapmái ja Bullet Journal -teknihkki ja lassin áiggi hálldašeapmái vahkuid, mánotbajjid ja jagiid mielde. Miela buresbirgejumi bargobádjí lágiduvvui Learning Cafe -metodain. Oahppit ságastalle oaðdimii, vuoinjasteapmái, olmmošgaskavuoðaide ja dovdduide, lihkadeapmái ja vel astoáiggeájanasaide ja kreatiiva-vuhtii laktáseaddji beliid birra. Barggus adnojuvvui maiddái Suoma mielladearvvašvuhta-searvvi Hárjet miela nanusin! -gihppáš.

”Oahppit hálidivčče eambbo dieðu dieðu áiggi hálddašeamis, streassa hálddašeamis ja gealdašuvvamis ja vel vuoinjasteami dárbbus.

Bargobájiin adnojuvvon mate-riálat ja metodat:

- ▶ Suoma mielladearvvašvuhta-searvvi
 - ▶ Virtu.fi: Árgga lohkanortnet F Bullet Journal -metoda
 - ▶ Pomodoro -teknihkka
 - ▶ To do -listtut
-

AMIS9-doaibma ja sáhtašeapmi nuppi ceahkkái sirdašuvvamis

AMIS9-doaibma västida nuoraid sáhkkiivuhtii nuppi ceahki skulejumis ja anolaš árgga dáidduin. Manimustá nuppi ceahki oahpuide ohcan láide nuoraid jurdagiid oðða eallinmuddui ja dan nuppástusaide. Lappi unna gielldain nuorat leat mángii dakkár dilis ahte sii gártet fárret nuppi báikegoddái studeret. Mátki ruoktot sáhttá leat mángga čuoði kilomehtera. Jos nuorra fárre oahpuid dihte nuppi báikegoddái, de dat diehtelas duddjo gelddolaš dovduid vuodðoskuvllas joatkaoahpuide sirdašuvvamii sihke nurrii ja vánhemíidda. Sáhtašeapmi ja AMIS9-doaimma funkšuvdnan lea eastadit nuoraid eretduvdáseami ovddalgihtii nu ahte dat dorjot sin vuogáiduvvama oðða eallindillái. Sáhtašandoaibma eastada ovddalgihtii oahpuid gaskkalduduhtima ja doarju nuoraid bajásdadama iehčanasvuhtii ja maid njuovžilis sirdašuvvamii.

AMIS9 oanehaččat:

- ▶ Čatnašuvvá lunddolaččat oahporávvemii; sáhttá lágidit ovttas opr-diimmuiguin bálddalas doaibman nuoraide, geat áigot logahatskuvlejupmái ja ámmátlaš skuvlejupmái
- ▶ Doaibma plánejuvvo ja ollašuhtojuvvo guđege lagi AMIS9-joavkku dárbbuid ja sávaldagaid mielde
- ▶ Servvolaš ovttasbargu ja okta-vuodáid huksen lea doaimma lih-kostuvvama vuolggasadji
- ▶ Guovddáš temán leat ee. ásodagas ássan, oahpuid ruhtadeapmi, studeren olgoeatnamis, studeren nuppi ceahkis, astoáiggeájanasat ja -vejolašvuodat, nuoraid bálvalusat oðða báikkis

Nuoraid dieðu dárbu lea dehálut go sii fárrejít nuppi báikegodái. Nuorat váillahit dieðu boahttevaš oahppolágádusas, iežaset skuvlensuorggis ja boahttevaš skuvlaoappáin ja -vieljain, ohppiid-fuolahusas ja oðða báikegottis. Diehtu astoáiggedoaimmain ja gos oažzu veahki iešguđegelágan hástalusaid várás, veahkeha vuogáiduvvama oðða báikegoddái. Eanodaga gielldas ráhkaduvvui sáhtašandoaibma, mii doarju nuoraid sirdašuvvama. Eanodaga nuorat, geat vulget ámmátlaš skuvlejupmái, fárrejít nuppi báikegoddái studeret. Logahatoahpuid lea vejolaš čaðahit ruovttugielddas. AMIS9-doaibma plánejuvvui ja ollašuhtojuvvui servvolaččat oahporávvejedjiin ja ohcci nuoraidbargiin. Nuorat juhkkojuvvojedje guovtti jokvui: ohppiide, geat vulget logahahkii ja ohppiide, geat fas ámmátlaš skuvlejupmái. Prošeaktadoaibma deattuhii ámmátlaš skuvlejupmái sirdašuvvama. Maiddái vánhemat válđojuvvojedje vuhtii ja sii ožžo dieðu das, mat bálvalusat nuora oðða studeren-báikkis gávdnojít. Sirdašuvvama doarjumii gulai jurdda sáhtašandoaimmas, man mielde ruovttubáikki ohcci nuoraidbargis sáhttá

jearrat ráði vel sirdašuvvama manjelnai. Sáhtašeapmi ja diehtu das ahte nuoras fuolahuvvo maid oðða báikegottis, geahpedii maid vánhemiid fuola nuora birgema dáfus.

AMIS9-doaimma sáhttá ollašuhttit giððat oktan oahpporávvemiin. Doaibma álgá nu ahte vuos čielggaduvvojit temát maid nuorat suokkardallet, ja de dát temát gieðahallojuvvojit deaivvadeemiin. AMIS9-doaimmas sáhttá gieðahallat earret eará ásodagas ássan, oahpuid ruhtadeapmi, nuppi ceahki oahpuid struktuvra ja vaik-koba oðða báikegoddái fárremii laktáseaddji bealit. Dasa lassin AMIS9-doaimmas sáhttá galldedit nuppi ceahki oahppolágádusai-de, ásodagaide ja oahpásnuvvat iešguðegelágan nuoraid bálvalusaide. Doaimmas sáhttá atnit ávkin maid gáiddusoktavuoðaid iešguðegelágan vejolašvuoðaid iešguðet doibmii.

Lihkostuvvvan AMIS9-doaibma:

- ▶ Doarju ja doarju njuovžilis sirdašuvvama
- ▶ Eastada ovddalgihtii skuvlla gaskkalduhittima
- ▶ Ovddida vuogáiduvvama oðða báikegoddái
- ▶ Lasiha dieðu bálvalusain maid sáhttá geavahit
- ▶ Geahpeda sirdašuvvamii laktáseaddji sihke nuoraid ja vánhemiid gelddolaš

**” Diehtu astoáiggedoaimmain ja gos oažžu
veahki iešguðegelágan hástalusaid várás,
veahkeha vuogáiduvvama oðða báikegoddái.**

Gilbbesjávrri skuvlla ÁmmátBEO

Okta skuvlla guovddáš bargguin lea veahkehit nuora, vai son gávdná ja hukse iežas boahtteáiggi ámmátláš eallinbálgá. Oahppirávvema lassin vuodđoskuvllas lea anus BEO nappo bargeallimii oahpásnuvvanáigodagat. Dat leat vuodđoskuvlla guovddáš bargeallindiđolašvuoda gaskaoamit. Skuvllat geavahit iešguđet guhkkosaš BEO-áigodagaid. Dat duddjojit oahppái mánggabealat ipmárdusa su geasuheaddji surrgiin, ja dát almmatge doarju su ámmátválljenplánaid.

ÁmmátBEO lágideapmi:

- ▶ Duogážis leat oahppi guhkesáigge suokkardallan skuvlensuorggi heiv-volašvuodas
- ▶ Oktavuohta ámmátláš oahppolágádusa oahpporávvejeaddjái áiggil ovdal skuvlii ohcama
- ▶ Oktavuohta ruoktot lea dehálaš
- ▶ Vejolaš duogášdiehtoskoviid ja cealkámušaid deavdin ámmátláš oahppolágádusa várás
- ▶ Oahppolágádus, mii váldá oahppi vuostá, mearrida lágidanáiggi

BEO-áigodagaid mihttomearrin lea buoridit ohppiid bargeallindovdamuša. Dat maid fállet nuoraide vásáhusaid praktihkas, mot lea bargat iešguđegelágan ámmáhiin. Persovnnalaš vásáhusat bargeallimis dorjot oahppi joatkkaohpuide ohcama ja daidda laktáseaddji válljejumiid.

Gilbbesjávrri skuvllas ollašuhttojuvvon ÁmmátBEO lea 9. -luohká-laččaide oaivvilduvvon dábálaš bargohárjehallamis ođasmahttojuvvon hápmi. Dat heive earret eará ohppiide, geat leat guhkká smiehttan suorggi válljema dahje geaidda ámmátplánemis leamašan hástaleaddji válljet guovtti sullasaš skuvlensuorggis juobbá goabbá. Ovdamearkka dihte ICT-installerejeaddji, datanoma ja elektronikhkainstallerejeaddji orrot nurrii hui sullasaš ámmáhat, ja daid ámmátskuvllaaid dahje oahpásnuvvanbeivviid vuodđul lea čuolbmái.

Ovtta dahje guovtti vahku guhkkosaš ÁmmátBEO -áigodagas oahppi beassá oahpásnuvvat guovtti suorgái nu ahte son vállje dáid surrgiid oahpuid ámmátskuvllas ovttas aitosáš ámmátskuvlaohppiiguin. Dáid surrgiid gaskasaš erohusat čilget ovdal ohcama ja veahkehit válljema dahkamis. Muhtumin sahtta geavvat nunai ahte

oahppi gávnaha ahte ÁmmátBEO manjel guktot suorggit eai leat dakkárat go maid son lei doivon ovdal hárjehallama. Dábálaččat hárjehallan nanne rivttes skuvlensuorggi válljema. ÁmmátBEO galgá ollašuhttit áiggil ovdal manjimus luohká oktasašohcama.

ÁmmátBEO ollašuhttin gáibida guhkeságge ja buori oahppidov-damuša. Hárjehallama ollašuhttin gáibida maid lávga ovttasbarg-gu ámmátláš oahppolágadusain. ÁmmátBEO ollašuhttimis galgá ráddádallat persovnnalaččat ja maid heivehit ámmátskuvlla áigetáv-valiidda, daningo nuppi ceahki oahppolágadusaíd resurssat eai leat doarvái 9. -luohkálaččaid hárjehallama lágideapmái.

ÁmmátBEO -áigodaga lágideapmi lea oahppiguovdasaš heivehan-proseassa. Dákkár dilis badjána oahppi dovdan ja maid iešguđet oahppolágadusa oahpporávvejeddjiid ovttasbargu. Mearrádusaid galgá dahkat ovttasbarggus maid ruovttuiguin, jos oahppi ássá áso-dagas áigodaga áigge. Loahpalaš mearrádusa vejolaš ÁmmátBEO – áigodaga lágideamis oahppái dahká vuostáiváldi oahppolágadus.

” ÁmmátBEO -áigodagas oahppi beassá oahpásnuvvat guovtti suorgái nu ahte son vállje dáid surggiid oahpuid ámmátskuvllas ovttas aitosaš ámmátskuvlaohppiiguin.

Lassefápmu
EU:S
2014–2020

 Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

 LAPIN YLIOPISTO
UNIVERSITY OF LAPLAND

 Rovaniemi

